

Portal Województwa Lubuskiego

#lubuskienawakacje - część V

Kategoria - Promocja Regionu

Data publikacji -28 lipca 2020 godz. 15:37

Wolisz adrenalinę i historię od wypoczynku nad wodą? Lubuskie to idealny region dla Ciebie - jest szansa, że gdziekolwiek nie pojedziesz, znajdziesz militarne zabytki lub fortyfikacje!

Odkrywanie niezatartych śladów dawnych dziejów państwa, które liczy przeszło tysiąc lat, to nie lada wyzwanie. A gdzie najlepiej poznawać przeszłość? Właśnie tu – na ziemi dawnych Lubuszan, strategicznej bramie do królestwa polskiego. To tereny, do których szczególną wagę przykładali najwybitniejsi władcy z linii Piastów – Bolesław Chrobry, Bolesław Krzywousty i Władysław Łokietek. Nic dziwnego, bowiem oprócz obfitujących w zwierzynę lasów przeciętych wstęgą życiodajnych rzek, Ziemia Lubuska pełniła funkcję zachodniej tarczy. Jej walory sprawiały, że o władzę nad nią upominali się coraz to nowi pretendenci. Historię tego regionu bez wahania nazwać można burzliwą, ale takie też były dzieje Polski. Rozległe pola bitew, potężne fortyfikacje czy ciche mogiły poległych są świadectwem pozostawionym przez kolejne epoki. Ziemia Lubuska na przestrzeni wieków była widownią licznych zmian politycznych i konfliktów zbrojnych, które miały wpływ na kształt i rozwój budownictwa obronnego. Osadnictwo istniało tutaj w dawnych epokach archeologicznych, choć z powodu mało urodzajnych piaszczystych gleb zasiedlenie nie było intensywne. W VI wieku napłynęły tu plemiona słowiańskie, włączone w X wieku do monarchii wczesnopiastowskiej. Z okresu plemiennego pochodzi ponad 80 grodów, z których większość ulokowana była na dobrych do obrony cyplach otoczonych wodami rzek i jezior. W czasie wczesnopiastowskim powstały nieliczne, ale silne grody państwowe, o znaczeniu strategicznym, które rozwinęły się później w ważne ośrodki miejskie. Wśród tych grodów wymienić można Bytom Odrzański, Krosno Odrzańskie, Santok i Międzyrzecz, które zapisały się w dziejach Polski, wielokrotnie stawiając czoło najazdom niemieckim i pomorskim.

Mniej więcej w XII wieku wiele osad położonych przy ważnych traktach handlowych powoli przekształciło się w miasta, które w połowie następnego stulecia miały już w większości fortyfikacje. Teren obecnego województwa niemal do połowy XIII wieku znajdował się prawie w całości pod panowaniem Piastów, jednak kolejne stulecia przyniosły zmiany. W orbitę wpływów niemieckich dostały się Łużyce Wschodnie, w 1250 roku Brandenburgia wchłonęła historyczną Ziemię Lubuską. Po śmierci księcia Henryka Pobożnego dzielnica Śląska uległa rozdrobnieniu, powstało m.in. Księstwo Głogowskie, a w wyniku dalszych podziałów – Księstwo Żagańskie. W wieku XIV księstwa śląskie stały się zależne od królów czeskich z dynastii Luksemburgów. Ostatni książę z linii Piastów Głogowskich, Jan II Żagański, po wojnie sukcesyjnej utracił księstwo na rzecz Brandenburgii. W wyniku II rozbioru Polski część ziem wielkopolskich w rejonie Wschowy, Babimostu, Międzyrzecza i Skwierzyny znalazło się w granicach Prus. Ta zróżnicowana przeszłość historyczna wpłynęła na budownictwo militarne przejawiające się w różnorodności własnych i obcych rozwiązań obronnych. Najwięcej pozostałości epoki średniowiecza odnajdziemy w południowej części województwa, gdzie zachowały się liczne wieże rycerskie, zamki i miasta otoczone murami obronnymi. Na północy, pozostającej pod wpływem Brandenburgii, do średniowiecznych perełek militarnych zaliczają się Strzelce Krajeńskie i Ośno Lubuskie. W owych czasach dominowały zamki typu nizinnego, z jednym wielkim domem otoczonym murami o czworobocznym rozplanowaniu, z wieżą – stołpem stojącym pośrodku dziedzińca. Z czasem zamki, wskutek naturalnego rozwoju, rozbudowywano o kolejne skrzydła, próbując dostosowywać je

do nowoczesnych sposobów prowadzenia wojen. Wśród założeń z okresu średniowiecza wymienić należy zamki w Koźuchowie, Międzyrzeczu, Krośnie Odrzańskim, Szprotawie, Łagowie, Lubsku, Świebodzinie czy Otyniu.

Typ wieży rycerskiej pojawił się na Śląsku w latach 30. XIV wieku. Na naszym terenie reprezentują je budowle m.in. w Witkowie, Dzięrzycach, Żarkach Wielkich, Tarnowie Jeziornym, Borowie Polskim i Lipnikach Łużyckich. W okresie budowania twierdz fortowych powstało niewiele założeń obronnych, jednak do czasów współczesnych przetrwała niezwykle imponująca twierdza w Kostrzynie nad Odrą. Relikty twierdzy znaleźć można w Krośnie Odrzańskim i Dreźnie. Cennym przykładem fortyfikacji z tego okresu jest również zespół w Siedliszku, otoczony zachowanym obwodem bastionowym.

Prawdziwą eksplozję form obronnych przyniosły lata 30. XX wieku. W związku z fortyfikowaniem wschodniej granicy III Rzeszy pojawiły się schrony żelbetowe budowane w ramach trzech linii obronnych: Wału Pomorskiego, Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego (MRU) i Linii Odry. Na terenie województwa znalazło się ponad 300 obiektów, w niektórych przypadkach eksperymentalnych i niepowtarzalnych. Okres zimnej wojny pozostawił na Ziemi Lubuskiej dwie znaczące poradzieckie tajne bazy magazynowe, w których przechowywano amunicję. Najciekawsza, niestety częściowo zniszczona, nosiła kryptonim „Wołkodaw”. To wszystko sprawia, że

Lubuskie stanowi wyjątkowy teren dla pasjonatów miejsc niezwykłych, pamiątek przeszłości, śladów działań wojskowych oraz atrybutów armii spod różnych chorągwi. Pośród przyjeżdżających w te strony turystów nierzadko spotkać można prawdziwych znawców historii, uczestników rekonstrukcji bitew i zlotów militarnych czy miłośników wyzwań takich jak kursy przetrwania. Lubuskie można zwiedzać na wiele sposobów, ważne jednak, aby robić to niespiesznie, odkrywając niezwykle tajemnice i bogatą historię regionu.

Nie sposób w jednym artykule powiedzieć więcej o wszystkich naszych zabytkach militarnych i fortyfikacjach – amatorzy turystyki historycznej mogą wybierać spośród takich miejscowości jak: Santok, Przewóz, Gorzów Wielkopolski, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Koźuchów, Świebodzin, Szprotawa, Łągów, Międzyrzecz, Ośno Lubuskie, Sulęcín, Lubniewice, Świdnica, Słońsk, Lubsko, Sulechów, Zielona Góra, Żagań, Drezdenko, Siedlisko, Kostrzyn nad Odrą, Czerwieńsk, Dobiegniew, Lubrza, Stary Dworek, Boryszyn, Pniewo, Witnica, Drzonów... i wielu innych. Dokładniejsze opisy i propozycje wycieczek znajdziecie w przewodniku turystycznym do pobrania w formacie PDF po prawej stronie artykułu.

Żeby jednak choć trochę zaspokoić Wasz apetyt – przybliżymy dzieje największego skansenu fortyfikacji - Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, którego schrony bojowe odcinka centralnego połączone zostały ponad 30-kilometrowym systemem podziemnym. To obecnie najbardziej rozpoznawalna niemiecka pozycja obronna, wyjątkowa w skali europejskiej. Historia powstania linii granicznej, mającej za zadanie obronę obszaru rozciągającego się pomiędzy rzekami Odrą i Wartą, najbliższej drogi do stolicy III Rzeszy, zaczyna się w 1927 roku, kiedy to wbrew

zakazowi traktatu wersalskiego Niemcy rozpoczęły prace projektowe i przygotowania do umocnienia granicy wschodniej. W latach 1934–1935 wzniesiono w ramach Linii Niesłysz – Odra 12 schronów broniących przejść przez rzeki oraz podjęto szereg prac hydrotechnicznych polegających na regulacji cieków wodnych, budowie sześciu mostów przesuwnych i dwóch obrotowych, a także zapór przeciwpancernych i dziewięciu jazów umożliwiających tworzenie dużych terenów zalewowych. W roku 1935 pozycję uzupełniono o dalsze 13 schronów wyposażonych w kopuły pancerne. W tym czasie wykształciła się już koncepcja Festungsfront Oder-Warthe-Bogen (Łuk Umocniony Odry i Warty), którego budowa rozpoczęła się w 1936 roku. Teren budowy podzielono na trzy odcinki: Południowy, Centralny i Północny. Odcinki skrzydłowe o długościach dochodzących do 30 kilometrów wsparto na przeszkodach wodnych ze schronami lokowanymi na przesmykach. Największe nagromadzenie schronów bojowych zaplanowano na Odcinku Centralnym, pozbawionym przeszkód wodnych. Pomiedzy Boryszynem a drogą Międzyrzecz – Pieski zaczęto budować szereg nowoczesnych schronów bojowych połączonych systemem podziemnym, na których przedpolu wybudowano ciągłą zaporę przeciwpancerną – zęby smoka.

Zakładano, że obrona daleka prowadzona będzie za pomocą dział baterii pancernych strzelających ogniem pośrednim według wskazań obserwatorów artylerii znajdujących się w wysuniętych punktach. Obronę linii na średnim dystansie gwarantować miały obiekty bojowe zaopatrzone w broń maszynową i moździerze w kopułach pancernych oraz działa przeciwpancerne w wieżach i kazamatach pancernych. Budowę planowano zakończyć w ciągu 10 lat. Po inspekcji Hitlera, 30 czerwca 1938 roku, prace budowlane przerwano, gdyż priorytet otrzymały fortyfikacje Wału Zachodniego. Jednak, za namową wielu specjalistów, udało się przekonać wodza III Rzeszy do dokończenia chociaż w ograniczonym zakresie budowanych umocnień. W roku 1942 roku, z chwilą rozpoczęcia budowy Wału Atlantyckiego, prace na MRU prawie całkowicie wstrzymano, składowane pancerze i uzbrojenie zostało wywiezione. Fortyfikacje MRU pozostały nieukończone do końca wojny. Wybudowano jedynie schrony podstawowe zwane B-Werkami (ponad 100 obiektów), natomiast głównych schronów ciężkich i baterii pancernych tzw. A- i A1-Werków nie udało się wykonać. Od 1943 roku w podziemiach Odcinka Centralnego funkcjonowała fabryka zbrojeniowa. W roku 1944 podjęto próbę przywrócenia wartości bojowej linii poprzez wzmocnienie jej fortyfikacjami polowymi i szeregiem lekkich schronów uniwersalnych typu Ringstand. W styczniu 1945 roku umocnienia były obsadzone przez bardzo nieliczne załogi. Częściowe tylko uzbrojenie schronów, brak broni przeciwpancernej i ogólna dezorientacja, panująca w szeregach niemieckich po rozpoczęciu styczniowej ofensywy wojsk radzieckich, zdecydowały o szybkim przełamaniu pozycji. Po wojnie MRU zajmowały przejściowo wojska radzieckie i polskie. Wiele obiektów zostało wysadzonych dla pozyskania materiału, przede wszystkim cennej stali pancerniej. W latach 80. XX wieku istniały plany umieszczenia w podziemiach Odcinka Centralnego magazynu odpadów radioaktywnych. Obecnie większość obiektów północnego i południowego odcinka jest opuszczona.

To tylko ułamek tego, co Lubuskie ma do zaoferowania. Zachęcamy do ściągnięcia przewodnika widocznego po prawej... i eksplorowania na własną rękę!